

שהסעירה את הארץ עוררה את השאלה: מי ישלום באמנות? או קומיסר?

דנציג

למשל, כבר עבר את גיל ה-70. אין זו גם שאלה פשוטה של המופשט נגד הבלתי-מופשט, שט, כי חלק מן האמנים השמרניים, החוסים בצל הקומיסארים, מנסים אף הם לעתים את כוחם בציורים מופשטים. התהום האמיתית רובצת בין קומץ של יוצרים מופשטיים סגורים אמיתיים, שיש להם משהו חדש להגיד והמסוגלים לעורר הד גם כלב בעלי-הרמה בעולם, ובין בעלי-השררה המבוססים, ששוב אין להם מה להגיד, אך הממשיכים להגיד זאת בציורים ממוצעים, חסרי-עניין, שהם תערובת של נסיונות יצירה בסגנונות ובזרמים השונים של האמנות.

מי מאלה צריך לייצג את ישראל בעולם? כמדינה קטנה, אין ישראל יכולה להרשות לעצמה להיות ממוצעת וחסרת-עניין. מבחינה זו, תגרום התערוכה המתוכננת על-ידי הקומיסארים בפאריס נזק בלי-תוקן למדינה: הצמרת האמנותית בפאריס ובעולם, תגיע לכלל מסקנה, כי אין יצירה של ממש בישראל. ישראל תרד כגורם מן המפה האמנותית.

אולם מסקנה כזאת לא תהיה נכונה. בישראל יש אמנים חדשים, שיש בכוחם לרתק ולעניין חובבי אמנות אמיתיים. כולם, בלי יוצא מן הכלל, יוצרים יצירות מופשטות נועזות. חלק מהם כבר נטשו את האחירה הקומיסארית של ישראל, יוצר בחו"ל — כמו יעקב אגם ודויד לומבר בפאריס, שמואל בק ברומא. אחרים ממשיכים ליצור בארץ, רחוקים מחיי האמנות הרשמית. כאשר מגיע קולם לחוץ-לארץ — כמו לעורכי אוגורדו, הם גורמים להתרגשות ולהתלהבות.

בין אלה ובין הקומיסארים באמת אין שפה משותפת.

הציירים, או המועצה הציבורית החדשה לתרבות ולאמנות, מוכרח תמיד להיות כפוף לחתיקים הממוצעים, המייצגים את האמנים מן הדרגה השלישית והרביעית, והמחלקים בינם לבין עצמם, את כל הפרסים והיתרון. נות. זהו המצב בכל הגופים המקצועיים בארץ — מאגודת הסופרים ועד אגודת העיתונאים.

*** אמן, לא פקיד!

מי, אם כן, צריך להרכיב תערוכה כה חשובה, כמו זו שתייצג בחורש הבא את ישראל בבירת האמנות העולמית? לגבי אמנים אמיתיים, יכולה היתה להיות לכך רק תשובה אחת: לא קומיסארים ולא קולקטיביים. תפקיד זה צריך להימסר לאישיות אמיתית בלתי-מושחתת, שהיא בעצמה גבוהה משכמה ומעלה מכל האחרים, ושהיא די חדשנית, כדי להתאים את בחירתה לנסיונות המתקדמות ביותר ולזרמים המודרניים של האמנות בעולם.

המועמד הטבעי בישראל לתפקיד זה: יוסף זריצקי. טען השבוע הפטל יצחק דנציג: "היינו משתתפים בתערוכה, אילו היה זריצקי בונה אותה. אני אומר בונה, לא מרכיב. כי זריצקי הוא הארכיטקט היחיד לבניית תערוכות שיש לנו בארץ. הוא היה מארגן ובונה את התערוכה לפי האמת הפלאסטית, שהוא מכיר אותה יותר מכל אדם אחר בישראל. כי הוא הצייר הטוב ביותר כאן, הוא היחיד המשתתף בתערוכה ציירים צעירים מצד אחד ומעורר את השתתפותם של חתיקים מצד שני."

הוסיף דנציג, אחד היוזמים העיקריים של זרם האופקים החדשים: "האורינטציה של זריצקי היא כנה. זו אורינטציה של אמן, לא של פקיד, עם הרבה דגש על האקטואליות של היום. יש הרבה אמנים בארץ, שארדון לא מכיר אותם כלל. ארדון לא יודע שהם קיימים. זריצקי היה מגלה אותם."

*** "גרוי" או "אמת"?

בין דברי כהנא ודנציג רובצת תהום — וזו התהום האמיתית למעשה, החבויה מאחורי הויכוח הפורמלי והחיצוני כביכול.

כהנא דיבר בוילוזל על "גרוי פלאסטי" ועל "אקספרימנטים מודרניים". דנציג דיבר על "אמת פלאסטית" — והתכוון לאותו ה"דבר": לאמנות המופשטת, שהיא ביטוי ל"השקפתו, תחושתו ומחשבתו של הדור האמנותי החדש. אין זו שאלה של גיל — כי זריצקי,

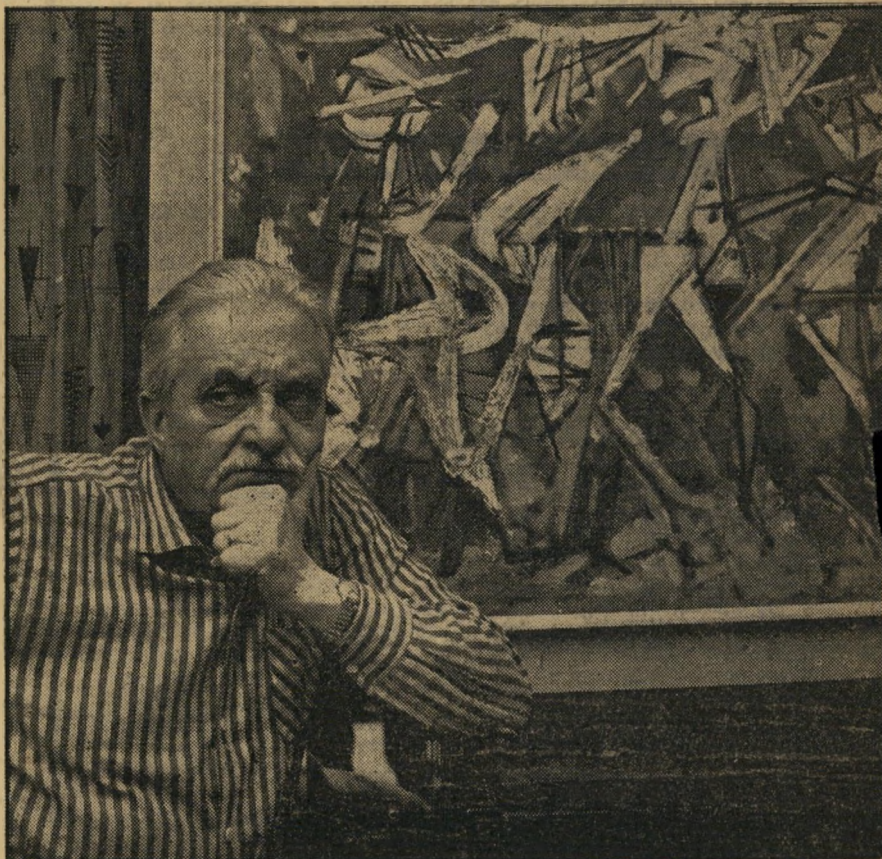
השאלה העקרונית היתה: מי בכלל קובע מה ייצג ויציג את האמנות הישראלית בעולם?

האיש הקובע כיום הוא בעל עמדת-המ"פ. תח. מרדכי ארדון הוא צייר, ובתור שכזה הוא משתתף בתערוכה. הוא גם פקיד ממ"ש, המופיע ברשימת הפקידות של משרד החינוך והתרבות בתואר המצלצל של "מפקח מרכז על הוראת הציור ויועץ לעניני אמנות". ב"מלים פשוטות: הוא הקומיסאר ה"ממשלתי לעניני האמנות בארץ, החולש על כל התקציבים, הכיבודים, הפרסים וארגון התערוכות חשובות.

למי הוא מעניק ספע זה? ארדון אינו צייר גדול. יצירותיו לא ירטיטו לבבות, לא בתל-אביב ולא בפאריס. הוא צייר ממוצע, החוזר על נימות בדוקות. טבעו של איש כזה להקיף את עצמו באנשים כמוהו: צייר

אמנותיות מישראל, לפי מיטב הבחירה ה"דמוקרטית והפשרה בין קבוצת-לחץ, אל-מלא קרה ברצו זה זעזוע נוסף, שהפך את הקערה על פיה. שני ציירים ותיקים, אה-רון כהנא ומשה מוקדי, מן הקרובים ביותר לבעלי השררה, הודיעו שהם מסתלקים מה"שתפות בתערוכה.

כהנא לא רצה תחילה בכלל להשתתף. כשרק החל הדיון על התערוכה, הודה כי גלויילב שאין לו מה להציג. "אמיתי לא-רון, שבפאריס רודפים כעת רק אחרי אכס-פרימנטים מודרניים. הם אכלו כל השנים את הטוב ביותר, וכעת הם מתפשטים רק דברים פיקאנטיים, גירוי פלאסטי ידעתי שאצלי אין עכשיו דבר כזה." אולם כאשר קיבל מכתב פרטי ממנהל המוזיאון הפאריסאי, שהוא ידו האישית, הסכים להיות אחד משבעת משתתפי-התערוכה המקוריים. עתה, כשמצא

צייר יאנקו ויצירה התפטרות

רים ממוצעים, בלתי-הפכניים, החוזרים על דברים בדוקים שקנו להם אחיזה לפני דור, והמקובלים על הקהל הממוצע, שאינו שואף לחדשים.

מובן שארדון לא היה יכול לסבול כי תמונתו יופיעו בפאריס בתערוכת יצירות של אמנים צעירים, מהפכניים ובעלי שיעור-קומה, שהיו שמים אותו בצל ומבליטים כי אבד עליו הכלת. לכן דאג כי ישתתפו בתערוכה אנשים ממוצעים, שזיק יצירתם כבה מזמן, שבחברתם ירגיש טוב. אנשים אלה ייצגו עתה את השיגיה האמנותיים של מדינת ישראל.

העובדה כי צייר, המשתתף בעצמו ב"תערוכות, הוא גם הקומיסאר הממשלתי המכריע בשטח זה, היא בחזקת שערוריה. ארדון הוא שופט, חבר-מושבעים ותובע בגוף אחד. אך תופעה חמורה עוד יותר היא עצם העובדה, כי הרמה התרבותית של ישראל בעיני העולם נקבעת על-ידי קומי-סארים ממשלתיים. כי שלטון קומיסארי גורר אחריו תמיד את שלטון הממוצע, הברוק, הבלתי-הפכני.

מצב זה אינו משתנה כאשר שלטון זה פועל בעקיפין, וכאשר ענינים של רמה אמיתית נקבעים באורח "דמוקראטי" באמצעות גופים אשר האמנים הטובים והחדשניים מהווים בהם תמיד מעוט. גוף כמו אגודת

את עצמו אחד מ-32, חוזר בו. יחד עם מוקדי שלח מברקים לשיף, הודיע על הסתלקותו מהשתתפות בתערוכה הפאריסאית ומהצגת תמונותיו בה.

מברקים אלה פעלו במהירות. בוק. מרסל יאנקו, שגם הוא נמנה עם שבעת הנבחרים המקוריים, התפטר מן הועדה. ארדון, ש"טען כי קיבל גם מברקי-המרצה מן השגריר הישראלי בפאריס, שהודאג מן העיכוב בארץ, פשוט ביטל את כל ההסכמים. "היה עלי להיות בטוח שיש לי תערוכה מוכנה תוך 48 שעות", הצטדק השבוע. "לכן ביקש" תי משיף להרכיב תערוכה לפי הקחים ש"קבעו קודם."

שיף הצליח במהירות מפתיעה. הוא פשוט פנה שוב אל קומץ האמנים שנקבע מלכתחילה, מן הקרובים לבעלי השררה, והרכיב מהם את התערוכה. כהנא, האיש שטען כי תמונתו מיושנות מדי לעומת המקובל ב"פאריס ושאינו לו משהו חדש להציג, התכוון השבוע לנסוע בעצמו לפאריס ולהציג את תמונתו בתערוכה הישראלית שם.

*** שלטון הממוצעים

יתרה זאת השתלשלות מאלפת, אך לא חשובה. כי השאלה היסודית לא היתה אם ישתתפו בתערוכה פאריס שבעה או 32.

צייר גת ויצירה התרבות